

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 94(497.4Miklavž)"653"

Prejeto: 26. 2. 2010

Matjaž Grahornik

univ. dipl. zgodovinar, podiplomski študent zgodovine na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru,
Ul. Franca Vreša 9, SI-2204 Miklavž
e-pošta: matjaz_grahornik@yahoo.com

Prispevki k starejši zgodovini Miklavža na Dravskem polju do konca 16. stoletja

IZVLEČEK

V članku je predstavljena zgodovina kraja Miklavž na Dravskem polju od njegovih začetkov do konca 16. stoletja. Reka Drava, na katero že od nekdaj meji na vzhodu, deželna cesta, ki je potekala nedaleč stran od zaselka, in vodni izviri, značilni za to območje, so omogočili zgodbo, tako podobno zgodbam ostalih vasi ob Dravi med mestoma Maribor in Ptuj.

KLJUČNE BESEDE

Miklavž, Dravsko polje, Spodnja Štajerska, srednji vek, 16. stoletje

ABSTRACT

CONTRIBUTIONS TO THE EARLY HISTORY OF MIKLAVŽ NA DRAVSKEM POLJU UNTIL THE END OF THE 16TH CENTURY

The article presents the history of the town of Miklavž na Dravskem polju, which traces since its inception to the end of the 16th century. The Drava river, its eastern boundary ever since its establishment, the provincial road running not far from the settlement, and water sources typical of this area are the main factors that contributed to this story, which is very similar to those of other villages lined up along the Drava between the cities of Maribor and Ptuj.

KEY WORDS

Miklavž, the Dravsko polje, Lower Styria, the Middle Ages, the 16th century

Zgodovina naselitve kraja Miklavž na Dravskem polju¹ se po dosedanjih dognanjih pričinja v 1. stoletju n. št. Ob splošno domnevani rimski cesti, ki naj bi po Dravski dolini povezovala Petoviono (Ptuj) z Virunom (osrednje mesto province Norik na Gosposvetškem polju) in Flavio Solvo (Lipnico/ Leibnitz), nam o tem pričajo tudi najdbe iz tistega časa.² Poleg ruševin rimskih stavb,³ ki jih je najverjetneje odplavila Drava, se je v Miklavžu na sedanji terasi ohranilo več rimskih grobov. Najbolj vidne so bile predvsem gomile, od katerih so se tri do danes ohranile v varnem zavetju gozdiča ob sedanji glavni cesti. Dve sta pravi velikanki in sta zagotovo že zelo zgodaj vzbujali pozornost. Nekateri zgodovinarji celo menijo, da sta omenjeni že v srednjem veku, in sicer v ponarejeni darovnici kralja Arnulfa iz leta 890 (dejansko iz leta 977),⁴ ki kot enega od mejnikov posesti salzburske nadškofije v Ptuj in okoliškem ozemlju navaja dve gomili blizu Drave (*acervi duo prope Trauum*).⁵ Salzburski nadškof je namreč s predelano Arnulfovo listino, datirano z namišljenim 20. novembrom 890, utrdil salzburske pravice do ptujske gosposčine iz predmadžarskih časov.⁶ Glede na njeno vsebino je salzbursko ptujsko gospostvo segalo na desnem bregu Drave do dveh gomil (kupov) jugovzhodno od Miklavža.⁷ Če to drži, potem je ta podatek pomemben za preteklost Miklavža v tem, da potrjuje tok Drave pod krajem vsaj že od konca 10. stoletja naprej. Koliko gomil je dejansko obstajalo,⁸ ni znano, a pozornost sta najbrž vzbujali največji dve. Različne velikosti gomil opozarjajo na razslojenost takratnih prebivalcev tega kraja.⁹

Na ozemlju južno od Drave se je prazupnijska mreža izoblikovala do začetka 12. stoletja. Regula-

cija desetine, ki se je pobirala v okviru župnij (tem je hkrati pomenila tudi glavni vir stalnih dohodkov), vsekakor priča o utrditvi teritorialne cerkvene organizacije.¹⁰ Ozemlje Miklavža, ki je ležalo na samem robu patriarhije, je sodilo k hoški prazupniji. Ta se prvič omenja leta 1146 v listini oglejskega patriarha Peregrina skupaj s slivniško in konjiško župnijo v zvezi z desetino grofa Bernarda Spanheima. Ker se cerkev sv. Mihaela v Razvanju omenja kmalu po letu 1100 (*ecclesia Razwei*), je verjetno, da je takrat obstajala tudi že cerkev sv. Jurija v Hočah, prav tako župnija pri njej. Ustanovitev hoške župnije tako smemo postaviti vsaj za pol stoletja nazaj.

Poselitev ljudi v (visokem) srednjem veku je bila razmeroma redka, zato so bile prazupnije ozemeljsko zelo velike, tako tudi hoška prazupnija.¹¹ Hoški župniki in njihovi kaplani so težko oskrbovali tako obsežen dušnopastirski okoliš, zato je že v srednjem veku na ozemlju hoške župnije nastalo nekaj vikariatov, ki so sčasoma postali samostojne župnije.¹²

Grof¹³ Bernard Spanheim je med leti 1096 in 1105 koroškemu benediktinskemu samostanu, ustanovljenemu leta 1091 v Št. Pavlu v Labotski dolini¹⁴ (*St. Paul in Lavanttal*), obljubil več posesti, med njimi tudi vas *Brunne (der Brunnen, nem. vodnjak, vrelec)*.¹⁵ To je prvo znano poimenovanje dravskopoljskega Miklavža. Kraj je dobil ime po vodnih izviroh, ki so pod vasjo izvirali kot izgon in se takoj nato izlili v mimo tekočo Dravo.¹⁶

1 Članek je del diplomske naloge *St. Nikolai v 17. stoletju* (s podnaslovom *Miklavž na Dravskem polju do konca 17. stoletja*), ki je 2008 nastala pod mentorstvom doc. dr. Andreja Hozjana in somentorstvom doc. dr. Antona Ožingerja na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Mariboru.

2 Marolt, Področje Maribora v arheoloških obdobjih, str. 222–225; Pahič, Rimske starine v Miklavžu, str. 39–40.

3 Nekaj izmed teh jih je vgrajenih v miklavško cerkev.

4 O tem podrobneje Štih, Salzburg, Ptuj, str. 539–540. Glej tudi Kosi, Predurbane ali zgodnjeurbane naselbine?, str. 289.

5 Pahič, Rimske starine v Miklavžu, str. 41; F. Kos, *GZS, knjiga II*, listina št. 296, str. 223–224; Koropec, *Iz zgodovine Razvanja*, str. 25. Prim. Kovačič, *Slovenska Štajerska in Prekmurje*, kjer avtor na straneh 96–97 citira tedanje najnovejšo ugotovitve W. Schmidta.

6 O tem podrobneje Kosi, Predurbane ali zgodnjeurbane naselbine?, poglavje *Civitas Pettouia*.

7 Koropec, Miklavž, str. 72. To bi pomenilo, da je nadškofija tedaj imela v lasti posesti na obeh bregovih reke, kar je seveda bilo neodvisno od Pipinove določitve reke Drave kot cerkvenoupravne meje med salzbursko in oglejsko metropolijo (796) in Karlove potrditve sinove odločitve (803). Glej: Štih, Salzburg, Ptuj, str. 538–540.

8 Graški profesor Franc Ferik je (lahko) še v začetku 20. stoletja v Miklavžu naštel 16 gomil. Glej: Pahič, Rimske starine v Miklavžu, str. 41.

9 Prav tam, str. 41–43.

10 Štih-Simoniti, *Slovenska zgodovina do razsvetljenstva*, str. 119.

11 Njeno ozemlje je segalo od potoka Velke na Pohorju vse do vrhov Boča, Donačke gore do Sotle proti jugu in po vrhovih Haloz pri Zavrču do Drave. Glej: Ožinger, *Cerkvena ureditev*, str. 43.

12 Prav tam, str. 41–44; Mlinarič-Ožinger, *Župnija in dekanija Hoče*, str. 3; Mlinarič, Mariborsko desno dravsko obrežje, str. 411. Ozemlje Miklavža je spadalo v okvir hoške (nad)župnije praktično do leta 1962. Glej: Ožinger, *Cerkvena ureditev*, str. 44; Kolar-Žnidarič, *Župnija sv. Miklavža*, str. 180.

13 O njem Štih, *K predzgodovini mesta Maribor*, str. 244–246 in 254–257.

14 Samostan je ustanovil koroški vojvoda Engelbert Spanheim, njegov oče. Glej: Mlinarič, Mariborsko desno dravsko obrežje, str. 391; Štih, *K predzgodovini mesta Maribor*, str. 248–249.

15 F. Kos, *GZS, knjiga III*, listina št. 408, str. 241.

16 Koropec, Miklavž, str. 72; Curk, *O kulturnih spomenikih v Miklavžu*, str. 165. Na tem mestu moramo opozoriti na bližnje Studence, danes (pre)del Maribora na desnem dravskem bregu. Za ta kraj so prav tako značilni vodni izviri, njegova današnja pomembnost pa ima za posledico, da postavljajo mnogi (zgodovinarji) nekatera imena, ki sodijo k Miklavžu, pod Studence. Kraj je bil zaradi vodnih izvirov in ugodne lege ob reki Dravi sicer že zgodaj poseljen, vendar v večji meri šele od zgodnjega novega veka, z rastočim pomenom Maribora. Tudi sama beseda *Brunn/Prunn* nam lahko povzroči nemalo preglavic, saj velikokrat ne gre za lastno ime, torej za Miklavž, ampak zgolj za omembo vodnih izvirov/studenca. Za Studence se je sicer začelo uporabljati ime *Brunndorf*, potem ko se je za Miklavž že uveljavilo enotno ime *St. Nikolai*. Glej nadaljevanje. Prim. Blaznik, *Historična topografija Slovenije II, 2. knjiga*, str. 350 in 407.

Ena od miklavških gomil danes (foto: Matjaž Grabornik).

Med letoma 1143 in 1147 je Bernard Spanheim obdaril vetrinjski cistercijanski samostan¹⁷ (*Viktring*, južno od Celovca) z vasjo Loko pri Miklavžu (*iuxta Brunne in Marchia...villam unam, que Lonch dicitur*), njegova žena Kunigunda pa s svojim delom posesti v današnjem Miklavžu.¹⁸ Po smrti Bernarda Spanheima, ki se kot udeleženec druge križarske vojne ni vrnil iz Male Azije,¹⁹ je šentpavelski samostan prevzel večji del obljubljenega ozemlja in tako postal vodilni zemljiški gospod v Dravski dolini. Vendar je *Brunne*, čeprav obljubljen Šentpavlu, ostal v lasti Spanheimov oziroma njihovih naslednikov štajerskih deželnih vojvod.²⁰ Že od srede 12. stoletja se tako nakazuje dvojnost naselja. Del vasi je bil v lasti deželnega kneza, dediča po Bernardu Spanheimu, drugi del pa v lasti Vetrinja. Dvojnost naselja se potrди že v začetku 13. stoletja. Tako je papež Inocenc III. 19. marca 1202 vetrinjskemu samostanu med drugim potrdil določene posesti v *Brunnen*,²¹ v štajerskem urbarju vojvode Babenberškega pa so pred letom 1227 popisali tudi sedanji Miklavž. Vsaka od desetih kmetij je tedaj letno

oddajala modij (= okoli 160 litrov) pšenice, cela vas pa prašiča. Kraj je označen po županu *Lubumeru*.²²

Leta 1237 naj bi vetrinjski opat Arnold s salzburskim nadškofom Eberhardom II. vas *Brvnne* (med drugimi) zamenjal za desetino na Koroškem.²³ Salzburg si je nedvomno močno prizadeval obnoviti lastno posestno stanje na desnem bregu Drave, kot je bilo navedeno v Arnulfinumu. Idealen za to je bil grad Vurberk, salzburska ustanova iz druge polovice 12. stoletja. Ozemlje poznejšega gradu je nadškofija dobila od cesarja konec 9. stoletja, vzpetina na levem dravskem bregu s prekrasnim razgledom nad večjim delom Dravskega polja pa je postala strateško pomembna ob koncu 10. stoletja (po prenehanju madžarske nevarnosti), ko so tudi tu nadškofje pričeli utrjevati mejo proti Madžarom. Do Vurberka je segala salzburska ptujska gosposčina na severozahodu in tod mejila na deželno-knežjo posest. Vurberku so pozneje, po nakupih gospodov Ptujskih,²⁴ še daleč v novi vek pripadale večje ali manjše posesti v (Miklavžu) bližnjih vaseh, tako na primer na levem dravskem bregu v Dupleku, Koreni, Zimici, Voličini in Grajeni, na desnem pa v Dogošah, Loki, Rošnjih, Staršah, Slovenji vasi in Hajdošah.²⁵ Kljub zgoraj omenjeni zame-

¹⁷ Skupaj z ženo sta ga ustanovila leta 1142. Glej: Mlinarič, Vinogradništvo na mariborskem območju do konca 19. st., str. 20; Štih, K predzgodovini mesta Maribor, str. 249.

¹⁸ F. Kos, *GZS, knjiga IV*, listina št. 183, str. 108; Mlinarič, Posest vetrinjske opatije na Štajerskem, str. 40; isti, Mariborsko desno dravsko obrežje, str. 391–392.

¹⁹ Konec leta 1147 je bil ubit v selđžuški zasedi pri Laodiceji v jugozahodni Mali Aziji. Glej: Štih-Simoniti, *Slovenska zgodovina do razsvetljenstva*, str. 116; D. Kos, Pot na Avalon, str. 167.

²⁰ Koropec, Miklavž, str. 72; Mlinarič, Posest vetrinjske opatije na Štajerskem, str. 41.

²¹ Zahn, *Urkundenbuch*, str. 76; Mlinarič, Posest vetrinjske opatije na Štajerskem, str. 41.

²² *8. Item apud Lubumer 10 mansi, quilibet tantum unum mod. siliginis et tota villa unum porcum*. Glej: Mell, *Die landesfürstlichen Gesamturbare*, str. 16; Koropec, Miklavž, str. 72.

²³ Zahn, *Urkundenbuch*, str. 468–469; Mlinarič, Posest vetrinjske opatije na Štajerskem, str. 41.

²⁴ Ti so kot ministeriali salzburskega nadškofa upravljali Vurberk skoraj dvesto let (med 1246–1438). Glej: Koropec, Srednjeveški Vurberk, str. 118.

²⁵ Koropec, Srednjeveški Vurberk, str. 117–120; D. Kos, *Med gradom in mestom*, str. 107.

njavi posesti med vetrinjskim opatom in salzburskim nadškofom pa do dejanske zamenjave, kot bomo videli v nadaljevanju, očitno sploh ni prišlo. So pa gospodje Ptujski vas pritegnili gosposčini Vurberk v smislu plačevanja desetine.²⁶

Urbar češkega kralja Otokarja II. Přemysla za obdobje med letoma 1265 in 1267 navaja, da je bilo v kraju *Prundorf* (ali *Naussendorf*) 12 deželnoknežjih kmetij, od katerih sta dve pripadali županu. Ker sta bili oproščeni obveznosti, ju pred skoraj štirimi desetletji verjetno niso zabeležili. Dajatve so se povečale: nežupanove kmetije so letno oddajale vsaka modij pšenice, svoj denarni delež za prašiča (ta je znašal dva srebrnika oziroma denariča), dve posodi (posoda = okoli 26 litrov) ovska, korec (= okoli 39 litrov) boba, korec prosa, dva hlebca kruha, pišče, kokoš (za pusta) in 10 jajc (za veliko noč); vsa vas je morala prispevati še 8 srebrnikov za ovco.²⁷ Glede na povečane dajatve lahko sklepamo, da so si kmetje v Miklavžu (in okolici) s krčenjem gozdov na Dravskem polju,²⁸ pa tudi na območju dravskega obrežja, večali kmetije; sčasoma se je večalo tudi število letih. Leta 1278 se v Miklavžu omenja deželnoknežji vitez, verjetno z upravnimi nalogami, dve leti pozneje, dne 31. januarja 1280, pa iz zapisov izhaja, da je vas *Brunne* tedaj vodil župan Pavlin (*Paulinus suppanus in Brunne*), verjetno podrejen temu ministerialu.²⁹

Za naslednji zapis o Miklavžu je bilo potrebno kar dobro stoletje. Dne 24. marca 1382 so vetrinjski menihi prosili gospode Ptujске, da jim zaščitijo njihove podložnike pri sv. Nikolaju/ Miklavžu na Dravskem polju (*Sand Nicla in dem Tra(o)feld*). Najverjetneje je šlo za podložnike, ki so bili locirani neposredno pri tedaj novopostavljeni cerkvi sv. Miklavža. Ta listina je prvi dokument, ki priča o obstoju tako Miklavževe cerkve kot tudi naselja tik ob njej. V povezavi z zgoraj zapisanim torej utemeljuje sklepanje o obstoju dveh ločenih naselij (staro pri vodnih izviroh = *Brunne* oziroma *Prundorf*, novejše pri cerkvi sv. Miklavža) in obenem ponuja trditev, da do dejanske menjave posesti Vetrinja s salzbursko nadškofijo (leta 1237) sploh ni prišlo. Glede na prejšnje ime "Studenec/Vodnjak/Vrelec" in z ozirom na bližnji tok reke Drave je razumljivo, da so kot svetnika-zaščitnika nove cerkve izbrali Nikolaja.³⁰ Dne 4. februarja 1394 je samostan dal

oskrbniku Vetrinjskega dvora v Mariboru, Pavlu iz Trčove (vzhodno od mesta) v dosmrtno koriščenje svoje tri kmetije z vsem pripadajočim v Miklavžu (*drey huebn ... gelegen ze Sand Nicla niderhalb Marchpurg ... mit aller czugehoerung*). Posest je tedaj sodila pod samostanski upravni sedež Vetrinjski dvor v mestu.³¹ Do konca 14. stoletja se je lokalizacija zaselka po Nikolajevi cerkvi očitno že ustalila v virih.

S smrtjo Friderika IX. se je leta 1438 zaključilo skoraj dvestoletno upravljanje gosposčine Vurberk s strani gospodov Ptujskih. Bratovo dediščino sta si razdelili Ana, poročena z grofom Janezom Schaunbergom in Neža, poročena z Leutoldom Stubenberškim. Delilna pogodba iz leta 1441 je Neži prinesla grad Vurberk z grbom, uradom, deželskim sodiščem in fevdi vurberške kapele ter med drugim tudi dve tretjini desetine pri Miklavžu (*sanndt Nicla*). Vurberk so naslednjih 175 let, do leta 1616, upravljali Stubenbergi. Gosposčina z deželskim sodstvom, lovom in pravico do izpiranja dravskega zlata od mariborskega mostu do Ptuja je ostajala še naprej salzburski fevd in Stubenbergi so to priznavali. Za nekatere dele gosposčine pa je bilo potrebno sprejeti visoko sodstvo in lov v fevd od deželnega kneza. Po smrti Janeza Stubenberga leta 1480 je v imenu mladoletnih nečakov vodil vurberško gosposčino njegov brat Friderik. Ta je našel v Antonu Albeku odličnega oskrbnika, ki je grad obnavljal in ga oboroževal, gosposčino pa dal leta 1496 popisati v urbarju. Po tem urbarju je bilo Vurberku podložnih preko 360 družin v 39 naseljih. Miklavž se v njem več ne omenja med kraji, ki so gosposčini oddajali desetino.³²

V fevdnih seznamih štajerske vojvodine se kraj leta 1443 omenja kot Prunn pri cerkvi sv. Miklavža pod Mariborom (*Prunn bei s. Nicla vnder Marchpurg*).³³ Iz druge polovice 15. stoletja je poimensko znanih nekaj fevdnikov, ki so v Miklavžu od deželnega kneza sprejeli v fevd določene posesti. Tako je Janez Stubenberg med letoma 1449 in 1452 dobil v vasi v fevd 11 kmetij, dva mlina, travnik in proseno desetino.³⁴ Ta zapis prvič omenja mlin(a) v vasi. V času od 1453 do 1460 mu je kot fevdnik sledil Valter Zebinger, ki je tod prevzel v fevd dvor s posestjo (velikosti treh kmetij),³⁵ dva mlina in devet kmetij. Dvor se v letu 1453 omenja prvič. Tedaj so Zebingerjevi podložniki bili:

²⁶ Delilna pogodba iz l. 1441 je Neži Stubenberški med drugim prinesla tudi dve tretjini desetine pri Miklavžu. Glej nadaljevanje.

²⁷ Mell, *Die landesfürstlichen Gesamturbare*, str. 101; Koropec, Miklavž, str. 73.

²⁸ Dravsko polje je bilo že od neolitika poseljeno le na obrobju, medtem ko je bil njegov osrednji del pokrit z gozdom. Glej: Mlinarič, Mariborsko desno dravsko obrežje, str. 390.

²⁹ Blaznik, *Historična topografija Slovenije II, 2. knjiga*, str. 350; Mlinarič, Mariborsko desno dravsko obrežje, str. 394.

³⁰ Mlinarič, Posest vetrinjske opatije na Štajerskem, str. 41; Koropec, Miklavž, str. 73. Slabo stoletje pozneje bo slika o

obstoju dveh ločenih naselij že jasnejša. Glej nadaljevanje.

³¹ Mlinarič, *GZM V*, listina št. 65; isti, Mariborsko desno dravsko obrežje, str. 394.

³² Koropec, Srednjeveški Vurberk, str. 120–122; isti, Miklavž, str. 74.

³³ Zahn, *Ortsnamenbuch der Steiermark*, str. 72.

³⁴ Starzer, *Die landesfürstlichen Lehen in Steiermark*, str. 161. Glej tudi: Mlinarič, Mariborsko desno dravsko obrežje, str. 394.

³⁵ *Ain hof, des drey huben sind (den yecz der Mair innhat)*. Glej tabelo.

Tabela 1: Zebingerjevi miklavški podložniki v letu 1453.³⁶

Posestnik	Posestna enota	Posestnik	Posestna enota
Majer ³⁷	dvor (velik za tri kmetije)	Bernard Surko	kmetija+kmetija
Janez Šnajder	kmetija	Cvet(k)ov sin	kmetija+kmetija
Nikolaj Mulner	kmetija+mlin	Luka Majcen	kmetija
Pavel (brat Janeza Šnajderja)	kmetija	Marin Kempl (iz Dogoš ³⁸)	kmetija
Andrej Mulner	mlin		

Glede na to, da se okoli leta 1450 omenjata posest *zu Prunn bey sand Nicla under Marchpurg* in posebej še desetina *auf dem dorff zu Prunn*, smemo upravičeno zatrdati, da je šlo v primeru Miklavža za dve ločeni naselbinski jedri: starejše (*Prunn* oziroma "Studenci/Vodnjak/ Vrelec"), in tisto, ki se je razvilo okoli Miklavževe cerkve (*sand Nicla*). Pozneje³⁹ sta se naselji očitno spojili v eno samo pod skupnim imenom Sv. Miklavž (*sand Nicla/St. Nikolai*), patronimični toponim pa je, kot lahko opazimo tudi pri številnih drugih naseljih, izpodrinil dotlej uporabljano drugo ime.⁴⁰ Osrednjo stavbo *Prunna* je vsaj od leta 1453 predstavljal dvor, ki je v starejšem naselbinskem jedru nadomestil kakšno večjo hišo, ali pa je le-ta bila samo prezidana in povečana.

Leta 1455 naj bi nekaj fevdne posesti pri *Prunnu* dobil Wolfgang Limbuški. Med letoma 1462 in 1465 je to prevzel v zakup proseno in žitno desetino Nikolaj Griebinger, ki je v istem obdobju bil oskrbnik gosposčine Vurberk. Dne 6. marca 1471 si je fevdno posest v Miklavžu pridobil Bernard Griebinger.⁴¹ Bil je oskrbnik, pozneje celo fevdni posestnik, gosposčine Limbuš in zastavni imetnik gradu Borl (jugovzhodno od Ptuja) in se je že od leta 1463 nazival "Limbuški", fevdni gospod v

Miklavžu pa je bil do svoje smrti leta 1478. Po njem so tukaj gospodovali njegova vdova Veronika, roj. Breuner, in njena brata Bernard in Friderik, vsi trije tudi gospodarji v Limbušu. Po izumrtju Griebingerjevih sorodnikov Breunerjev se je za ozemlje Miklavža med novimi posestniki Borla in Limbuša vnel spor.⁴² V limbuškem urbarju iz leta 1498 so zapisali, da je borlski zemljiški gospod Jakob Székely/Zekel odtujil Limbušu Miklavž že leta 1490.⁴³

Miklavž pod družino Székely/Zekel

Zekli so prvič dobili Borl leta 1488. Dne 30. novembra tega leta je Matija Korvin svojemu svetovalcu in vojaškemu poveljniku Jakobu Zeklu za njegove vojaške zasluge grad podelil v trajno last. Po Korvinovi smrti (leta 1490) pa je Jakob vse trdnjave na spodnjem Štajerskem, ki jih je osvojil za Korvina, izročil cesarju Frideriku III. in mu prisegel zvestobo. Cesarju sta zvestobo prisegla tudi brat Nikolaj in bratranec Benedikt. Friderik jih je nato povzdignil v baronski stan in jim izročil v zastavo mesto in grad Ormož z vsem pripadajočim (za 24.000 madžarskih zlatnikov) ter Borl (za 12.000 madžarskih zlatnikov). To jim je potrdil še s posebno listino, datirano s 1. septembrom 1490. Od tedaj je Jakob Zekel⁴⁴ prebival v Ormožu. Vladar Maksimilijan mu je z listino iz leta 1494 potrdil vse od cesarja-očeta prejete pravice, še posebej izročitev Ormoža in Borla. Zaradi vojaških zaslug v vojni s Francozi v Italiji je Jakobu tri leta pozneje Borl, katerega je Jakob imel v zastavi, predal v svobodno in trajno last.⁴⁵

Precej verjetno se zdi, da je posest Miklavža prav v tem času prenehala biti last deželnega kneza in je v okviru gosposčine Borl postala trajna last Zeklov.

³⁶ Starzer, *Die landesfürstlichen Leben in Steiermark*, str. 188–189. Kot del posesti Miklavža se omenja tudi "Dobrava pri Meljski vasi" (*Hard bey Meldorf*) v lasti bratov Martina in Petra Walsee, kar pa ni vključeno v tabelo. Opozoriti je potrebno na zapis, da naj bi Zebinger zgoraj omenjene posesti dobil v fevd po smrti Hermana iz Gnasa, lavantinskega škofa med 1433–1438, vendar pa je ta umrl že leta 1438! Prav tam, str. 189; *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches*, str. 338.

³⁷ Na tem mestu je potrebno poudariti, da so priimki v 15. stoletju povečini označevali poklice ljudi. Majer tako pomeni oskrbnika (nem. *der Meier*), Šnajder krojača (nem. *der Schneider*), Mulner mlinarja (nem. *der Mühler*), Šurko pa podleža, barabo (nem. *der Schurke*). Priimki so zaradi izrazite prevlade domačega prebivalstva poslovenjeni (tudi v nadaljevanju).

³⁸ *Lendorf* oziroma Dogoš se sosednji kraj Miklavža, v severovzhodni smeri. Starzer je toponim sicer zapisal *Sendorf*. Glej poglavje Zemljiška podoba vasi Miklavž na Dravskem polju (v nadaljevanju).

³⁹ Vsaj do leta 1542, ko se v imenjski cennitvi gosposčine Borl pojavi enotno ime kraja kot *sanndt nycla*. Očitno so Zekli zaokrožili svojo posest.

⁴⁰ Mlinarič, Mariborsko desno dravsko obrežje, str. 393.

⁴¹ Starzer, *Die landesfürstlichen Leben in Steiermark*, str. 61. Glej tudi: Koropec, Srednjeveški Vurberk, str. 125.

⁴² Pirchegger, *Die Untersteiermark in der Geschichte*, str. 110;

Koropec, Miklavž, str. 73.

⁴³ Koropec, Miklavž, str. 74.

⁴⁴ V tem času si je Jakob Székely svoj priimek ponemčil v Zekel. Nemško pišoči uradniki so sicer priimek zapisovali tudi kot Zakel, Zeckl, Zackl, Zaggl, Zachl, Zähl ipd. Slekovec, *Sekelji*, str. 14–15; Hozjan, Vojak na krajini, str. 227. V članku bom zapisoval germanizirano obliko priimka.

⁴⁵ Slekovec, *Sekelji*, str. 12–19. Dogajanje v zvezi z gosposčino Borl konec 15. stoletja sem zapisal v poenostavljeni obliki. Bolj izčrpno o tem Zadravec, Gospostvo Borl, str. 70–71.

Pogled na Borl z okolico iz druge polovice 17. stoletja (Vischer, *Topographia*, sl. 4).

Med letoma 1469 do 1493 so morali na Slovenskem trpeti uničevalne pohode iz turške države. Njihov namen je bil deželo povsem izčrpati, nato pa jo osvojiti. Pri vpadih so sodelovale velike sile turških konjenikov. V tem obdobju so Turki plenili in pustošili po Dravskem polju v letih 1472 (takrat naj bi v sužnost odpeljali približno 2000 ljudi), 1475, 1478, 1480 (tega leta so Turki izvedli enega najhujših napadov na Štajersko), 1483 (takrat so plenili po ptujski okolici) in 1493 (tedaj so v okolici Celja in Ptuja zajeli okoli 4000 ljudi; po Dravskem polju so silovito pustošili dva tedna, nato pa jih je s svojimi vojaki iz dežele pregnal ormoški graščak Jakob Zekel). Vpadi so nato ponehali do prihoda sultana Sulejmana I. (1520–1566) na oblast.⁴⁶

Že sredi 15. stoletja se je zaradi vojn začela kriza pomanjkanja ljudi. Kmetje so množično bežali z gosposčin, mnogo krajev je bilo požganih. Santonino je v svojem dnevniku (iz leta 1487) zapisal, da je Dravsko polje, kar se tiče poljščin in setve, zelo rodovitno, vendar da ponekod močvirja onemogočajo obdelovanje. Pred *dvajsetimi leti* naj bi bilo gosto poseljeno, *v tistem času* pa je bilo zaradi pogostih vdorov sovražnika popolnoma opustelo. Po njem se je dnevno klatilo precej roparjev, pri nečednih poslih pa so jim z vednostjo svojih gospodarjev konkurirali tudi njihovi hlapci.⁴⁷

Omenili smo, da so proti koncu 15. stoletja turški vpadi na slovensko ozemlje ponehali. Sledilo je obdobje rasti prebivalstva, ki jo je na ozemlju

spodnje Štajerske za hip prekinil le turški umik izpred Kőszega ter njihovo tukajšnje divjanje leta 1532.⁴⁸ Rast je treba pripisati kolonizaciji novega življa. Priseljevali so se Kranjci, Hrvati, Turki, Romi, pozneje tudi Uskoki in še mnogi drugi. Večina prebivalstva je prišla z juga ali iz Kranjske.⁴⁹ Na podlagi imenjske cenitve (iz 1542) lahko ugotovimo, da so v Miklavžu priseljenci predstavljali okoli četrtino prebivalstva.

Jakob Zekel, ki je ozemlje dravskopoljskega Miklavža okoli leta 1490 priključil gosposčini Borl, je umrl leta 1504. Po Jakobovi smrti so z njegovo posestjo, vključno z gospodstvom Borl, zaradi mladostnosti njegovih sinov upravljali skrbniki Tomaž Szécsi/Seči Gornjelendavski, slavonski podban Bernard pl. Turócz, Jurij pl. Weißenegg in Gašper pl. Khuenburg. To je trajalo celih dvajset let oziroma

⁴⁸ Leta 1532 se je sultan Sulejman I. z veliko vojsko odpravil še na drugi pohod (prvi je bil leta 1529) proti Dunaju. Pri trdnjavi Kőszeg na Madžarskem ga je zadržal Nikola Jurišić, ker pa se je med obleganjem začelo jesensko deževje, se je sultan odločil za umik. Glavnina turške vojske (okoli 140.000 mož) se je umikala mimo Gradca proti Lipnici in od tod po stari cesti do Maribora. 16. septembra se je turška vojska utaborila pred Mariborom. V dneh, ko je čakala na prehod preko Drave, so večji oddelki turških jezdecev 18. in 19. septembra ropali po okolici Maribora in Ptuja, vpadali v smeri proti Slovenski Bistrici in Celju ter naredili ogromno škodo. Vrsto manjših krajev so požgali do tal, dokler ni bil pod Mariborom zgrajen pontonski most, in je turška vojska med 20. in 21. septembrom reko prekorčila. Ko je prišla vsa vojska preko Drave, se je utaborila na prodnatem Ptujskem polju. Tukaj je Turkom primanjkovalo pitne vode, zato so se razlili na vse strani ter ropali vse do Pohorja. Razdejali so tudi nekaj gradov. Ptuja niso napadli, je pa trpela ptujska okolica; Turki so požgali naselja v širši okolici mesta. Zelo je trpel tudi Ormož Luke Žekla. Kasneje so turški vpadi postali redkejši in manj nevarni. Glej: Voje, Turški vpadi, str. 26–27.

⁴⁹ Koropec, Srednjeveški Vurberk, str. 128.

⁴⁶ Voje, Turški vpadi, str. 21–25; Štih-Simoniti, *Slovenska zgodovina do razsvetljenstva*, str. 159–160; Simoniti, *Turki so v deželi že*, poglavje Vstani, cesar, iz spanja, v katerem tako dolgo ležiš!

⁴⁷ Santonino, *Popotni dnevniki*, str. 71–73; Koropec, Srednjeveški Vurberk, str. 127.

do leta 1524, ko je postal polnoleten Jakobov edini še živeči sin Luka, ki je tako podedoval vse očetove posesti.⁵⁰

V tem času se je nečak Griebingerjeve vdove Veronike z Limbuša, David Gall z gradu Rožek (pri Moravčah), od leta 1513 trudil s tožbo na deželnem sodišču pridobiti tako limbuško gospoščino kot vas Miklavž. Limbuš je uspel pridobiti leta 1529, medtem ko je bila tožba za Miklavž neuspešna in je trajala še v letu 1531. Zastopnika borlskih Zeklov Janez Rindsmaul in dr. Altinger sta bila v sodnem procesu prepričljivejša od Gallovega odvetnika dr. Harrerja. Miklavž dvor s štirinajstimi kmetijami in z mlinom je bil priznan gospostvu Borl. Gallovi potomci so se sicer potegovali za posest Miklavža še leta 1569.⁵¹

Dne 17. marca 1527 je Ferdinand I. od štajerske dežele zahteval enkratno glavarino (*Leibsteuer*), tj. posebni davek na osebe. Z zbranimi sredstvi naj bi se uspešneje (u)branili pred Turki že na tleh madžarsko-hrvaške države. Davčni zavezanci so bili mnogi osebno podložni posamezniki, starejši od 12 let. Popis glavarine iz leta 1527 predstavlja najstarejši znani vir za osebno predstavo okoli 14 tisoč ljudi na Slovenskem. Za slovensko Štajersko je v graškem arhivu ohranjenih 66 popisov, od teh jih je 22 cerkvenih. Precej velikih zemljiških gospostev na slovenskem Štajerskem pa tega leta ni bilo deležnih popisa, med drugimi ni bila popisana tudi gospoščina Borl. Podatkov za Miklavž iz tega naslova torej ni.⁵²

Velika oddaljenost kraja od gospoščine Borl (okoli 30 km!) in njegova sodna navezanost na deželsko sodišče Vurberk sta bila glavna razloga, da so vaščani po skoraj pol stoletja, odkar so novi lastniki Miklavža postali Zekli, določene sodne dajatve še vedno oddajali vurberški gospoščini oziroma natančneje tamkajšnjemu deželskemu sodišču. Po vurberškem urbarju iz leta 1535 so znašale dajatve v obliki prosene desetine od vsake kmetije v Miklavžu, poleg prediva in kokoši, še po 160 litrov prosa.⁵³ Dve tretjini dajatev je pripadlo vurberški gospoščini, preostalo tretjino pa so dobivali župniki. Velike dajatve v žitu so seveda zahtevale obsežne pridelovalne površine.

Štajerska deželna oblast je za leto 1542 naročila zemljiškim gospodom, da ji sporočijo zahtevane

podatke za določitev nove davčne osnove. Imenjsko cenitev za gospostvo Borl je namesto lastnika gospostva Luke Zekla (ob cenitvi je bil odsoten) opravil ormoški oskrbnik Mihael Arschinger. Ta je cenitev tudi overovil s svojim pečatom in podpisom. Zaključena je bila 3. avgusta 1542. Na podlagi imenjske cenitve lahko ugotovimo, da je strnjeno ozemlje borlske gospoščine tedaj obsegalo celotno haloško vinorodno gričevje vzhodno od razvodnice med potokoma Rogatnica in Psičina (Tajna). Južna in vzhodna meja gospostva je potekala po takrat verjetno že močno ustaljeni (slovensko-hrvaški) državni meji. Zunaj strnjenegega ozemlja gospostva navajata cenilni zapisnik podložnike v Podgorcih pri Veliki Nedelji, v Zgornji Bresnici nad Podgorci, v Novi vasi pri Ptuju ter v Miklavžu na Dravskem polju (*Zu sanndt Nycla*). V slednjem je bilo trinajst družin podložnih Zeklu, tri pa hoškemu župniku.⁵⁴ Za lažjo predstavo nam služita spodnji tabeli 2 in 3.

Na prvem mestu je v imenjski cenitvi zabeležen župan. Zaporedje vpisov pogosto upošteva sosedstvo med popisanimi. Nekateri priimki kažejo na njihovo (dodatno) dejavnost (Šuster, Mesner) ali na prejšnje domovanje priseljencev (Krajnc, Kravat, Paukovič, Turšek – turško pustošenje v letih 1529 in 1532!). Prejšnji župan Klemen je še živel v dvoru, posedoval pa je tudi gozd v bližini cerkve. Med večje oziroma velike kmete so spadali Gregor Praznik, Blaž Šuster, Primož Krajnc, Jurij Majcen, Gregor Kravat in Gašper Kozel, med kočarje vsi trije podložniki hoškega župnika, od borlskih podložnikov pa Andrej Čueš, Stefan Paukovič in Jurko Saliger. Prejšnji župan Klemen, njegov sin Avgušt in Andrej Štruc so živeli na srednje velikih kmetijah. Andrej Čueš je živel v borni kočuri, medtem ko je Blaž Šuster bival v najboljši hiši v Miklavžu (ki pa ni bila dvor!). Avgušt, sin prejšnjega, še živečega župana, je živel v slabem mlinu. Župnikove družine so po vsej verjetnosti bile prejšnje vetrinjske. Večina njiv in travnikov je bila ocenjenih precej poenoteno. Zeklova rustikalna oziroma podložniška posest je bila v Miklavžu ovrednotena s 199 goldinarji oziroma s skoraj tremi in pol imenjskimi funti. V živinoreji je izrazito prevladovala govedoreja, brez krave namreč ni bila nobena kmetija. Z ovčerejo sta se v večji meri ukvarjala le Kravat in Paukovič (priseljenca iz juga).⁵⁵ Jurij Majcen bi lahko bil kak daljni sorodnik Luke Majcna, ki se omenja kot podložnik Valterja Zebingerja. Podobno lahko sklepamo tudi za Jakoba Muleja.⁵⁶

⁵⁰ Hozjan, Vojak na krajini, str. 229; Zadavec, Gospostvo Borl, str. 71; Šlekovec, *Sekelji*, str. 24.

⁵¹ Pirchegger, *Die Untersteiermark in der Geschichte*, str. 90; Zadavec, Gospostvo Borl, str. 71–72; Koropec, Miklavž, str. 74; Starzer, *Die landesfürstlichen Lehen in Steiermark*, str. 47.

⁵² Koropec, Slovenski del Štajerske v davčnem seznamu l. 1527, str. 216–217, 250–253.

⁵³ Koropec, Srednjeveški Vurberk, str. 131 in 134. Vurberku podložne kmetije so v okviru prosene desetine oddajale od 30 do 170 litrov prosa, torej je moralo biti tedaj pridelovanje prosa v Miklavžu močno razširjeno. Prav tam, str. 131.

⁵⁴ Bračič, Vzhodni del Halož v luči zapisnika, str. 25; Zadavec, Gospostvo Borl, str. 72–73; Koropec, Miklavž, str. 74.

⁵⁵ Koropec, Miklavž, str. 74.

⁵⁶ Kot Zebingerjeva podložnika se omenjata Nikolaj in Andrej Mulner. Kasneje se v borlskem urbarju omenja še Urban Mulner. Prim. tabeli 1 in 4.

Tabela 2: Miklavški podložniki gosposčine Borl v času imenjske cenitve (1542).⁵⁷

Imenjska cenitev 1542	Vrednost v goldinarjih			Število glav živine				
	hiše	njive	travniki	krave	voli/voliči	teleta	konji/ svinje	ovce/ gosi
1. Gregor Praznik ⁵⁸	6	10	4	9	2+2	2	2+5	/
2. Klemen Zupan ⁵⁹	4	21	21 + gozd (pri cerkvi)	1	3	/	/	/
3. Andrej Čueš	1	10	4	1	/	1	/3	/
4. Blaž Šuster	8	10	4	4	2+2	2	1/	/1
5. Andrej Štruc	2	10	4	3	0+2	3	1/	/
6. Gašper Kozel	7	10	4	1	2	1	1+4	/
7. Jurij Majcen	2	10	4	3	2	1	2+8	/
8. Jurko Saliger	2	10	4	2	/	1	/	/
9. Gregor Kravat	6	20	8	2	2	2	/6	10
10. Štefan Paukovič	4	6	4	1	2+1	/	/	10
11. Jurij Hercog	-	-	-	1	0+2	3	/	/
12. Primož Krajnc	2	10	4	5	0+2	4	/9	/
13. Avguštin Zupan (Klemnov sin)	5 (slab mlin)	3	4	1	/	1	1/	/

Tabela 3: Podložniki hoškega župnika v času imenjske cenitve.

Imenjska cenitev 1542	Vrednost v goldinarjih	Število glav	
		krave	svinje
Zaporedje	Domci s posestjo		
1. Jurij Mesner	14	2	6
2. Jakob Turšek	4	1	/
3. Jakob Mulej	4	1	/

Tabela 4: Borlski urbar po letu 1542 za Miklavž na Dravskem polju.⁶⁰

Zaporedje	Urbarialne enote	V goldinarjih		Število živine	
		njive	travniki	konji	voli
1. Avguštin Zupan (Klemnov sin)	dvor	250	30	/	/
2. Gregor Praznik	kmetija	10	4	2	3
3. Ivan Golčič	kmetija	10	4	1	2
4. Primož Krajnc	kmetija	10	4	2	2
5. Blaž Šuster (župan)	kmetija	10	4	2	2
6. Andrej Š(tr)uc	kmetija	10	4	1	4
7. Hoški župnik	kmetija	10	6	/	/
8. Gašper Kozel	kmetija	10	4	2	2
9. Jurij Majcen	kmetija	10	4	2	2
10. Matej Krajner	kmetija	10	4	2	2
11. Jurko Saliger	kmetija	10	4	2	/
12. Gregor Dukačič	kmetija	10	4	2	2
13. Štefan Hrovat	kmetija	10	4	1	4
14. Peter Dukačič	kmetija in mlin	10	4	1	1
15. Urban Mulner	mlin (z dvema kamnoma)	3	8	/	/
Župnica	2 kmetiji	20	/	/	/

⁵⁷ Koropec, Miklavž, str. 74.⁵⁸ Priimek izvemo v borlskem urbarju za urad *St. Nikolai*. V imenjski cenitvi je zabeležen kot Gregor Supan.⁵⁹ *Alt supan*, tj. stari oziroma prejšnji župan.⁶⁰ Koropec, Miklavž, str. 75.

V borlskem urbarju za Miklavž po letu 1542⁶¹ ni moč najti (naslednikov za) Andreja Čueša, Jurija Hercoga in Štefana Paukoviča. V njem izvemo, da se je župan Gregor iz leta 1542 pisal Praznik. Dalje izvemo, da je nov župan postal Blaž Šuster, in da se je Klemnov sin Avguštin preselil v bližnji dvor. Kmetija Gregorja Kravata iz leta 1542 je že bila razdeljena. Kot kaže se je Luka Zekel po imenjski cenitvi bolj posvetil Miklavžu, saj so travniki, zlasti pa seveda njive, spadajoče k dvoru, izrazito povečali svojo vrednost. Po vsej verjetnosti je dvor z njivami in travniki postal dominikalna posest. Štefan Hrovat je verjetno (bil) v sorodu z Gregorjem Kravatom, Matej Krajner pa s Primožem Krajncem. Priseljeni Peter Dukačič je poleg kmetije posedoval tudi mlin ob postrvnem miklavškem potoku, Urban Mulner pa velik travnik in mlin z dvema kamnoma (verjetno ob Dravi). Za eno kmetijo je bil podložen hoški župnik in zanjo oproščen obveznosti. Gašper Kozel bi lahko prihajal iz Berinjaka (naselje Varnica), kraja znotraj strnjenege ozemlja gosposčine Borl. Če tabeli primerjamo s tabelo Zebingerjevih podložnikov, opazimo, da so vsi podložniki zapisani z imenom in priimkom. Oznaka človeka samo z imenom je bila pogosta še do začetka 16. stoletja, konec stoletja pa že prava izjema.⁶²

Ob primerjavi seznamov opazimo, da sta v borlskem urbarju zabeležena dva mlina, v imenjski cenitvi iz leta 1542 zgolj eden, pa še ta je veljal za slabega. Tukaj je treba opozoriti, da so bili ob cenitvi leta 1542 popisani le večji mlini,⁶³ torej lahko sklepamo, da je Avguštinov mlin imel dva mlinska kamna.

Za župnico, tj. županovo zemljišče, obsežno dve kmetiji, posestnik ni bil vpisan. Po vsej verjetnosti jo je brez dajatev posedoval za časa županovanja vsakokratni župan. Župani so bili zaradi razdrobljenosti gosposčine v podložnih vaseh važen člen v grajski upravi. Njihova naloga je bila, da so kmetije redno opravljali tlako in oddajali dajatve, bili so posredniki med kmeti in zemljiškim gospodom, imeli pa so tudi pravico rzsodbe v manjših sporih. Župana so volili vaščani iz svoje srede, potrditi pa ga je moral zemljiški gospod. Županovanje je (lahko) trajalo več let. Gledano splošno so župani izgubljali svoje pravice (in s tem tudi veljavo) od 13. stoletja dalje; županstvo se je kot posebne vrste organ zemljiškega gospodstva obdržalo le v naseljih,

ki niso spadala v območje uradov oziroma niso bila del strnjenege ozemlja gospodstva. Miklavž je bil od gosposčine Borl precej oddaljen, zato se je ta funkcija tukaj ohranila še vsaj do štiridesetih let 16. stoletja. Ob vseh privilegijih so morali župani navadno na grad oddajati po eno gos letno.

V borlskem urbarju nanizane podložne kmetije (brez županove) so morale letno oddajati svojemu zemljiškemu gospodu vsaka po 2 goldinarja, 5 šilingov in 10 srebrnikov (= 640 srebrnikov). Ob koncu urbarialnega seznama za *St. Nikolai* je (bilo) zapisano, da leži pod vasjo ob cesti proti Ptujju hrastov gozd, in da so vaščani imeli še srenjski gozd ob Dravi. Obdelovalne njive so skupaj obsegale 202 dneva oranja s plugom, travnike pa bi kosec kosil 94 dni.⁶⁴ Število konj je iz 8 naraslo na 20, število družin s konji pa iz 6 na 12. Navadno je vsaka družina imela par konj. Konjereja je vsekakor posledica prometne živahnosti Dravskega polja.

V imenjski cenitvi gosposčine Vurberk se zasledi podatek, da je imela ta ob Dravi v lasti šest pašnikov v skupni vrednosti 370 goldinarjev. Od teh je bil tisti v Miklavžu ovrednoten s 50 goldinarji. Gosposčini je precejšen vir dohodkov prinašal ribolov, omeniti pa velja tudi izpiranje dravskega zlata. To opravilo je moralo biti v navadi že od začetka 13. stoletja in je tudi dalo ime Zlatoličju. Salzburški nadškof je leta 1465 podelil v fevd z Vurberkom hkrati tudi pravico do izpiranja zlata od mariborskega mostu do Ptujja.⁶⁵ V letih 1542 in 1562 se v Dogošah omenja Peter *goldwascher*. Njegova hči Urša se je poročila s Štefanom Krabatom iz bližnje Rogoze.⁶⁶ Ta je verjetno istoveten s Štefanom Hrovatom iz borlskega urbarialnega seznama za Miklavž. Ni (pa) znano, ali se je zlato izpiralo tudi v Miklavžu.

Že vsaj od prve polovice 16. stoletja je v Miklavžu delovala bratovščina sv. Miklavža. Pred sredo 16. stoletja vizitacijski zapisnik omenja tudi bratovščino Naše ljube gospe, za katero pa ne moremo biti prepričani, da je delovala ravno tod. Zapisnik iz leta 1545 sicer beleži, da je bratovščina sv. Miklavža enako kot bratovščina Naše ljube gospe *zasla s potti*.⁶⁷ Glede na listino, izstavljeno 5. marca 1558 v Vidmu/Udine, je bil v Miklavžu v tem času nameščen kurat Nikolaj Zinchino. S tem je hoškega župnika precej razbremenil.⁶⁸

⁶¹ Naslednje podatke moramo jemati z manjšo skepto. Urbar iz let po imenjski cenitvi obravnava namreč samo Koropec. S preteklostjo gospodstva Borl se je med zgodovinarji nazadnje temeljiteje ukvarjal Zadravec, ki tega urbarja ne pozna oziroma celo dvomi v njegov obstoj.

⁶² Koropec, Miklavž, str. 74–75; isti, Med Dravo in Dravinjo, str. 345; Bračič, Vzhodni del Haloz v luči zapisnika, str. 53.

⁶³ Koropec, Srednjeveški Vurberk, str. 134. Glede na klasifikacijo Zupancičeve je v Miklavžu mlel kmečki oziroma podložniški mlin. Glej: Zupancič, *Mlini na Dravi in potokih v Mariboru*, str. 5–8.

⁶⁴ Koropec, Srednjeveški Vurberk, str. 125–126; isti, Miklavž, str. 75; Bračič, Vzhodni del Haloz v luči zapisnika, str. 65.

⁶⁵ Koropec, Srednjeveški Vurberk, str. 123 in 135.

⁶⁶ Mlinarič, *GZM XII*, lista št. 22; isti, Mariborsko desno dravsko obrežje, str. 395.

⁶⁷ Iz notice o obeh bratovščinah ni moč zaznati, ali je pri zapisu te opazke igral vlogo protestantizem.

⁶⁸ Orožen, *Das Bisthum und die Diözese Lavant*, str. 286 in 292; Koropec, Miklavž, str. 75.

Trgovina in promet; splavarstvo po Dravi

V 16. stoletju je naraščalo število podeželskih obrtnikov. O trgovini in prometu je malo znanih podatkov. Maribor, Ptuj in Ptujška gora so bili nedvomno zanimivi za trgovino. V prometu so največ pomenile poti: Maribor-Starše-Ptuj-Videm pri Ptuj, Dogoš-Zgornji Duplek-Vurberk-Ptuj-Stojnci-Borl, in dravska splavarska pot. Močna konjereja je bila namenjena predvsem prometu. Od bližnjih krajev so vozili preko Drave brodarji v Zgornjem Dupleku in v Staršah. Od 40. let 16. stoletja je v Mariboru delovala tudi deželno-stanovska vojnokrajška poštna postaja, na kateri so še pred koncem istega stoletja poleg vojaških in uradnih sprejemali in dostavljali tudi prve zasebne pošiljke. Malo pozneje, v 17. stoletju, se že začne občasen priložnostni prevoz potnikov na poštnih vozovih. Transport po cestah je bil sicer zelo nevaren in naporen; domneva se, da je transport po rekah zelo star, saj so bile reke naravno zaščitene poti. Rečni promet s šajkami in splavi se je v novem veku opazno večal. Splavarstvo, ki je na Dravi doseglo popoln razcvet v 19. stoletju, (pa) ni bilo rezultat zaostalega razvoja prometa po cestah, ampak posledica ugodnih izračunov. Splav je namreč predstavljal transportno sredstvo in hkrati tovor, kar pomeni, da je pošiljka prišla do cilja (praktično) brez stroškov.⁶⁹

Začetke splavarstva po Dravi je možno postaviti daleč v preteklost; reka je bila pomembna prometnica že v rimskih časih. Posebno težo ji je dajalo mesto *Poetovio*, ki je bilo rimski vojaški sedež in je imelo svojo rečno floto. Prva omemba splavarstva po Dravi je iz časa okrog leta 1290, ko je bil vetrinjski samostan oproščen mitnine v Velikovcu za splave, na katerih je pošiljal prazne vinske sode proti Mariboru. V srednjem veku je izpričan že razmeroma razvit rečni lesni transport na Dravi. Viri iz tega časa nam ne govorijo, kakšni so bili ti splavi. Domnevamo lahko, da so to bila v obliki pravokotnika s trtami povezana debela, spredaj in zadaj pa so bila vesla. Ker je bila Drava pred izgradnjo hidroelektrarn deroča reka, polna brzic, nevarnih skal in ozkih prehodov, so ta enostavna plovila po njej plula verjetno le ob primernem toku in na krajše razdalje.⁷⁰

V prvi polovici 16. stoletja se je močno razmahnila trgovina med Beljakom in Ptujem. Večji del blaga, predvsem vino, železne izdelke, olje, južno sadje in tekstil, so prevažali s splavi. S splavi

je s Koroškega prihajalo na Ptuj tudi beneško blago. Iz leta 1498 je znan podatek, da so madžarski trgovci za splav beneškega blaga plačali dva goldinarja pristojbine. Ptuj je bil v 16. st. najpomembnejše štajersko trgovsko središče, ki se je po svoji vlogi, tudi zaradi razvitega splavarskega prometa po Dravi, lahko primerjalo z enako razvitim Beljakom, medtem ko je bil v tistem času Maribor, ki je prav tako imel svoje rečno pristanišče, še v ozadju. Ptujski pristan je bil od 15. do 18. stoletja na štajerskem področju toka Drave najpomembnejši, šele nato ga je izpodrinil mariborski. Pristan je bil še v Ormožu, naslednja pogosta splavarska postaja pa je bila na rečnih plitvinah pod Borlom.⁷¹

Na Štajerskem je bila reka (in z njo rečni promet) deželnoknežji monopol. Dovoljenje za promet po reki je dajal deželni knez. Uredbe, ki so urejale vožnjo po reki, so izdajala zemljiška gospostva. Ta so določala pravila, urejala takse in plače ter kaznovala nedovoljeno poseganje. Deželni knez je odločal samo takrat, kadar so se izrecno obrnili nanj, običajno v primerih mnogih sporov.⁷²

Splavarsko delo je bilo sezonsko, tako so se splavarji, ko so bili doma, ukvarjali z drobnim kmetijstvom ali pa z gozdarstvom. Bilo je precej donosno, tako da je bila materialna plat glavni razlog za izbiro tega poklica. Posebej verni splavarji niso bili, priporočali pa so se sv. Nikolaju/ Miklavžu, ki je bil njihov najpomembnejši zavetnik. Po legendi je sv. Miklavž nekoč na morju pomiril vihar, zato so ga mornarji, brodarji, pa tudi splavarji, imeli za svojega zaščitnika. Na čiščenje tega svetnika med splavarji kažejo številne cerkve ob Dravi, katerih patron je sv. Miklavž. Med njimi je tudi cerkev v Miklavžu na Dravskem polju. Jakob Zekel je mogoče priključil miklavško posest Borlu ravno zaradi splavarske poti po reki Dravi. Miklavž je (namreč) vse do srede 20. stoletja predstavljal pomembno pristajališče dravskih splavarjev.⁷³

Nakup gospoščine Viltuš s pridruženo Betnavo

Podobno kot oče Jakob je tudi Luka na Štajerskem (na)kupil mnogo posesti in podložnikov. Nasploh je bil Luka Zekel zelo premožen; veljal je za enega najbogatejših graščakov na spodnjem Štajerskem.⁷⁴

⁶⁹ Koropec, Srednjeveški Vurberk, str. 135; Hozjan, Mariborsko mesto med 16. in 18. st., str. 313–314; Kanop, Drava, str. 156; Radovanovič, Svet ob Dravi, str. 83; Kosi, *Potujoči srednji vek*, str. 149–150 in poglavje Oris cest na Slovenskem in značilnosti prometa.

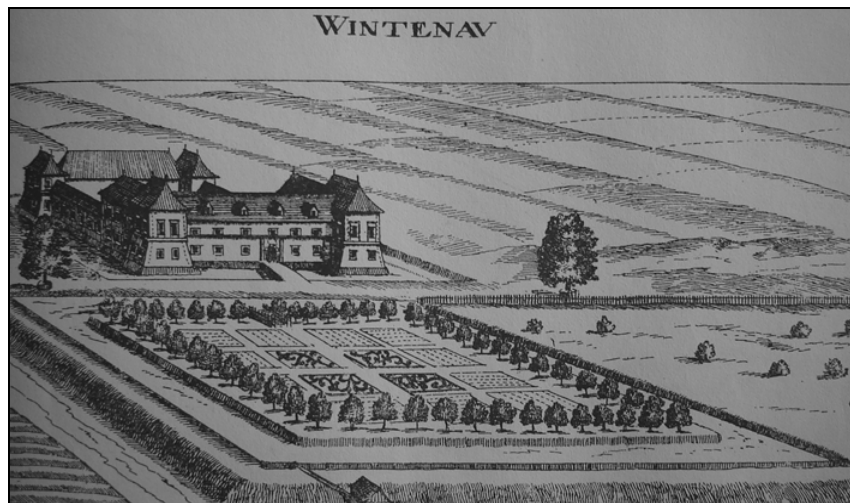
⁷⁰ Kosi, *Potujoči srednji vek*, str. 154–155; Kanop, Drava, str. 156; Radovanovič, Svet ob Dravi, str. 82.

⁷¹ Radovanovič, Svet ob Dravi, str. 87 in 90; Kanop, Drava, str. 157; Kosi, *Potujoči srednji vek*, str. 155–156.

⁷² Kanop, Drava, str. 159.

⁷³ Radovanovič, Svet ob Dravi, str. 84–86 in 111; Kanop, Drava, str. 194–195.

⁷⁴ Jakob Zekel se je sicer moral zelo (po)truditi, da je na novo pridobljene gospoščine in druge posesti dejansko obdržal. Glej: Pirchegger, *Die Untersteiermark in der Geschichte*, str. 83; Hozjan, Vojak na krajini, str. 240–243; Zadravec, Gospostvo Borl, str. 71; Slekovec, *Sekelji*, str. 31–34.

Dvorec Betnava iz druge polovice 17. stoletja (*Vischer, Topographia, sl. 132*).

Leta 1555 je Luka izdal ogromno denarja za povečanje lastne posesti. Od Volfa Engelberta Auerperga/Turjaškega, kranjskega deželnega maršala in soproga njegove sestre Suzane, je za 17.000 goldinarjev kupil grad in gosposčino Viltuš (z okoli 180 podložnimi družinami in nad 250 vinogradi) z vsemi pravicami, sodstvom, lovom in ribolovom ter s fevdnimi pravicami nad župnijama Polskava in Sv. Lovrenc na Dravskem polju, s pridruženjo graščino in posestjo Betnava, segajočo na spodnje Dravsko polje, ter dobil v roke tudi urbar iz tega leta.⁷⁵ Ker je Betnava Miklavžu precej bližja od Borla, v okviru gosposčine Viltuš pa je veljala za samostojen urad na desnem bregu Drave, moremo domnevati, da je Luka kmalu po tem nakupu miklavško posest izločil iz borske urbarialne posesti in jo priključil betnavskemu uradu.

Prve podatke o vrednosti betnavske posesti in o urbarialni zemlji imamo šele iz leta 1542. Tega leta je gospodar Viltuša (in Betnave) Volf Engelbert Auerperg/Turjaški pri deželi ocenil vrednost Betnave s posestmi in z vsem pripadajočim na 200 imenjskih funtov. Betnava je imela 73 podložnih družin; v neposredni bližini dvora se jih je nahajalo 21, ostalih 52 pa je bilo podložnih po vaseh na Dravskem polju. Betnava je bila v rokah Žeklov do leta 1587.⁷⁶

Zaton družine Zekel in novi lastniki Herbersteini

Po smrti Luke Zekla (leta 1574) se je med dediči vnel spor glede delitve zapuščine. Po Lukovi oporoki bi moral večino ogromne zapuščine podedovati prvorojeni sin Jakob, vendar sta temu v imenu svojih žena, Lukovih sester, najverjetneje pa tudi v dogovoru z

Mihaelom Zeklom, Jakobovim polbratom, ugovarjala njegova svaka Gašper Drašković in Rüdiger pl. Starhemberg. Spor se je razrešil šele po posredovanju notranjeavstrijske vlade leta 1578, ko sta si sprti strani zapuščino razdelili. Večino gospostva Borl je dedoval oziroma obdržal Jakob, medtem ko je manjši del, tudi posest v Miklavžu, dobil polbrat Mihael. Prav Jakob in Mihael pa sta bila glavna krivca za tako hitro zmanjšanje nekoč obširne družinske posesti. Njuno slabo vodenje gospodarstva, ki je vodilo v zadolževanje, povrh pa še Mihaelova zapravljivost, so povzročili prodaje posesti kot po tekočem traku. Ostaja dejstvo, da je s smrtjo Luke Zekla rodbina počasi drsela v zaton. Njegovi otroci in vnuki, po večini kalvinci in luterani, so ubožožali, zapravili vso premoženje, in nekdaj slavna rodbina je propadla.⁷⁷

Jakob II. Zekel se je rodil leta 1530. Trideset let kasneje se je poročil z baronico Zofijo Herberstein in oče Luka mu je tedaj kot prvorojenemu sinu izročil (med drugim) gosposčini Borl in Viltuš. Slabo gospodarjenje in vnetost za protestantsko vero sta bila glavna razloga, da je leta 1581, dve leti pred svojo smrtjo, dolgoval 3829 goldinarjev. Februarja tega leta je notranjeavstrijska vlada že prosila štajerske deželne stanovce za dovoljenje, da ga sme rubiti. Presenetljiv podatek, če pomislimo, da od smrti očeta še ni minilo sedem let, in skorajda neverjeten, če spomnimo, da so si dediči zapuščino razdelili šele leta 1578! Jakob II. je s svojo smrtjo dolgove zapustil svojim mladoletnim otrokom. Njihova varuha sta bila Maks pl. Khuenburg in baron⁷⁸ Jurij Žiga Herberstein.⁷⁹ Na drugi strani je imel Jakobov

⁷⁷ Zadravec, *Gospostvo Borl*, str. 78; Hozjan, *Vojak na krajini*, str. 231; Slekovec, *Sekelji*, str. 39–40.

⁷⁸ Žiga Herberstein je z diplomatskimi uspehi sredi 16. stoletja prislužil baronski naziv sebi in svojim potomcem. V članku bomo ta naziv Herbersteinov mestoma izpustili. Glej: Ciglencečki, *Družini Leslie in Herberstein*, str. 48.

⁷⁹ Slekovec, *Sekelji*, str. 41–44.

⁷⁵ Pirchegger, *Die Untersteiermark in der Geschichte*, str. 26; Mlinarič, *Graščina Betnava pri Mariboru*, str. 16; Hozjan, *Vojak na krajini*, str. 242.

⁷⁶ Mlinarič, *Graščina Betnava pri Mariboru*, str. 14–16.

polbrat Mihael v letu 1584 velike težave z viltušskimi podložniki. Ti naj bi že leta zaostajali pri poravnavi svojih obveznosti, tako da je enemu od njih zaradi neubogljivosti naložil kazen kar treh in pol goldinarjev.⁸⁰ Nasploh pa je bilo gospodarjenje Mihaela slabo. Skrbnika sta se bala, da bo Jakobov polbrat zapravil še tisto malo dediščine, zato sta nanj pritislila, da je 1. maja 1585 otrokom zapisal Betnavo, katero je v upravo prevzel Maks pl. Khuenburg.

Najstarejši Jakobov sin Jurij, rodil se je leta 1563, je postal polnoleten za prevzem dediščine pri svojih 24 letih, torej leta 1587. Tedaj je on postal skrbnik mladoletnih bratov Karla in Nikolaja, vendar se tudi sam, neizkušeni kot je bil, ni izkazal kot gospodar. Dne 12. marca 1587 je Betnavo, katere davčna osnova je tedaj znašala le še okrog 110 imenjskih funtov (!), prodal baronu Volfu Viljemu Herbersteinu. Dne 17. junija 1588 je grad Viltuš z 249 funti in 30 krajcarji imenjske rente kupil baron Jurij Kristof Herberstein. Kmalu zatem je taisti od Jurija Zekla kupil še gosposčino Borl.⁸¹ Konec osemdesetih let 16. stoletja je tako *St. Nikolai* dokončno postal last Herbersteinov. Ne gre zanemariti dejstva, da Borl, Viltuš in Betnava niso več imeli skupnega lastnika, saj je govora o dveh linijah Herbersteinov. Betnava se sicer že za časa imenjske cenitve (1542) omenja kot samostojna gospodarska in upravna enota pod gosposčino Viltuš; z nakupom Volfa Viljema Herbersteina je dokončno postala samostojna gosposčina. Miklavž je moral biti v okviru kupoprodajne pogodbe skupaj z Betnavo.

Hoški urbar iz leta 1599 tako beleži vasi, v katerih so se nahajale župniji podložne družine, ki so živele bodisi na večjih bodisi na manjših posestnih enotah (od grunta do domca). Miklavž se omenja med vasmi, katere so (od)dajale desetino od žita, prosa in gosi.⁸² Na drugem mestu se omenja tretjina desetine, ki sta jo hoški župnik in mariborski grad dobivala (med drugimi) od gosposčine Betnave.⁸³

⁸⁰ Koropec, *Mi smo tu*, str. 71.

⁸¹ Zadravec, Gospostvo Borl, str. 78; Slekovec, *Sekelji*, str. 46–47.

⁸² *Der Pfarrer hatte auf allen seinen Pfarrhof-Aeckern, item auf allen Huben, Hoffstätten, Aeckern und Gründen, von welchen man dem Pfarrhofe oder der Kirche Zins oder Steuer dient im Dorfe...St. Nikolai...den völligen Traidt- Hirsch- und Gänß-Zehent ohne Theilung.* NAM, *Hoški urbar*, str. 7–9; Orožen, *Das Bisthum und die Diözese Lavant*, str. 312.

⁸³ *Item hat der Pfarrer mit der Burg Marburg den 3. Theil Weitzen- Haber- Gersten- Hirsch- Gäns und Hiener- Zehent zu erheben in...Herrschaft Windenau.* V okviru desetine so torej od kulturnih rastlin spadale pšenica, oves, ječmen in proso, od domačih živali pa gos in kokoš. NAM, *Hoški urbar*, str. 7–9; Orožen, *Das Bisthum und die Diözese Lavant*, str. 312–313. Luka Zekel je sicer po nakupu Betnave hoški župniji odklonil plačevanje desetine. Spor je bil deloma rešen šele leta 1578, torej v letu, ko so si dediči po posredovanju notranjeavstrijske vlade končno razdelili Lukovo zapuščino. Betnava je bila od tedaj dolžna letno oddajati 15 kop pšenice, 20 kop rži in 10 kop ovsja; tretjino naštetega je dobil hoški župnik, dve tretjini pa mariborski grad. Prav tam, str. 307.

Luka Zekel je s priključitvijo miklavške posesti betnavskemu uradu med drugim poskrbel za njen izvzem iz sodnega okoliša vurberškega deželskega sodišča, kar je pomenilo tudi konec oddaje sodnih datatev na Vurberk.

Konec 16. stoletja je Betnava igrala pomembno vlogo v protestantizmu Maribora in okolice, saj so bili Herbersteini navdušeni pristaši Luthrove vere. Verjetno so Betnavo kupili ravno z namenom, da se tukaj, v bližini Maribora, uredi luteranska dušno-pastirska postaja. Pristašem nove vere so dali na voljo svojo grajsko kapelo, kasneje pa še zemljišče za izgradnjo nove kapele (grajska je očitno postala pretesna), za predikanta potrebnih stavb in za ureditev pokopališča. Predikant je tukaj deloval že leta 1587, vzdrževali pa so ga protestantski plemiči z bližnjih gradov in deloma mariborski meščani. Ti so tudi priskrbeli sredstva za izgradnjo ostalih protestantskih stavb. Gospodar Betnave Volf Viljem Herberstein in zagrizen luteran Klemen Welzer, eden najvplivnejših Štajercev svojega časa v deželni upravi, sta tako na trati pred betnavskim gradičem v poznem 16. stoletju uspela ustvariti luteranski "raj" na zemlji. V Mariboru ga zaradi strahu pred prepovedjo deželnega kneza ter njegovimi denarnimi kaznimi nista mogla, tako da so se protestantsko navdahnjeni meščani vozili na desni breg Drave. Deželna luteranska šola je delala s polno paro, mestno vodstvo pa je učitelju kasneje celo dovolilo preselitev v mesto.⁸⁴

Protestantska veroizpoved je sicer bila vera manjšine, omejena predvsem na plemstvo in meščanstvo notranjeavstrijskih dežel. Kot taka ni imela večjega vpliva na podeželsko prebivalstvo, čeprav je Miklavž spadal v okvir gosposčine Betnava, središče luteranskega "raja" za Maribor in njegovo okolico. Razlog za to gre iskati tudi v hitrem in učinkovitem prihodu protireformacijske komisije. Ta je 8. januarja 1600 s smodnikom uničila vse protestantske stavbe in razrušila pokopališče, na tem mestu pa dala postaviti vislice.⁸⁵

Zemljiški gospod Betnave Volf Viljem Herberstein, nekdanj zaprisežen luteran, naj bi tako (le) pet let po tem dogodku, dne 27. marca 1605, odprodal svojo pri cerkvi sv. Miklavža ležečo zemljiško posest in majhno hišo, odtlej namenjeno za mežnarijo te cerkve.⁸⁶

⁸⁴ Hozjan, Mariborsko mesto med 16. in 18. st., str. 313.

⁸⁵ Štih-Simoniti, *Slovenska zgodovina do razsvetljenstva*, str. 184; Orožen, *Das Bisthum und die Diözese Lavant*, str. 338–341; Slekovec, *Vurberg*, str. 29; Mlinarič, Graščina Betnava pri Mariboru, str. 16–17. Najdeni nagrobniki sicer pričajo, da so luterani na betnavskem pokopališču pokopavali svoje rajne vsaj še do leta 1627. Glej: Mlinarič, Graščina Betnava pri Mariboru, str. 17.

⁸⁶ *1605 am 27. März zu Windenau hat laut Urkunde Wolf Wilhelm Herr zu Herberstein seinen Grund und sein Häusel, bei St. Nikolai liegend, zu einer Meßnerei der St. Nikolai-Kirche verkauft.* Glej: Orožen, *Das Bisthum und die Diözese Lavant*, str. 292.

Neznani avtor: Karta (oris) Drave med Mariborom in Staršami, detajl, 1669 (1681, 1688).⁸⁷

Zemljiška podoba vasi Miklavž na Dravskem polju

Zemljiško podobo kraja in njegove okolice, ne mnogo drugačno, kot je bila v srednjem veku, nam precej dobro ponazarjata risbi iz druge polovice 17. stoletja ter vojaške mape iz časa Marije Terezije in Jožefa II.⁸⁸

Od prvih upodobitev Miklavža sta znani dve risbi iz druge polovice 17. stoletja. Od teh lahko za precej verodostojno vzamemo tisto iz leta 1690. Na njej je Miklavž upodobljen kot majhna vas, kjer sta osrednji stavbi predstavljala dvor(ec) in cerkev sv. Miklavža. Ob postrvnem potoku, ki je izviral blizu dvora in tekkel nekje vzporedno ob reki Dravi, v katero se je pod vasjo hitro izlil, sta stali še kovačija in mlin, gotovo zavoljo izrabe njegove vodne sile. Kovačija in stavba blizu deželne ceste se po sedaj znanih dokumentih v vasi pojavljata prvič. Omenjena stavba blizu deželne ceste (levo od dvora) bi lahko predstavljala gostilno oziroma gostišče. Pravico do

ribolova v Dravi sta v tem času imeli gosposčini Vurberk in Ravno polje; mejni kamen med ribolov-nima območjema je stal pri Dogošah.⁸⁹

Že Santonino je v svojem dnevniku zapisal, da je v Dravi veliko okusnih rib, prvenstvo pa da gre lipanom in postrvim.⁹⁰ Ozemlje pod cerkvijo je bilo vse do potoka manj primerno za naselitev. Gozd so posekali, vendar so mokrotna oziroma vlažna tla na tem delu preprečevala nastanek kmetij; vaščani so jih uporabili za travnike in pašnike. Zemlja, primernejša za pašo živine, se je nahajala še nad mlinom in deloma pod kovačijo. Večje kmetijske površine so ležale od zaselka v smeri proti deželni cesti (iz Maribora proti Ptujju, tj. (današnji) Ptujski cesti), in preko te ceste v smeri proti Skokam in Rogozi. Precej vasi je prekrival gozd, zlasti listavci.

Na vojaških kartah iz druge polovice 18. stoletja se v Miklavžu omenja gradič (*Schloss*). Kdaj točno je bil miklavški dvor(ec) prezidan, ni znano. Verjetno za časa grofa Brandisa, tj. okoli srede 18. stoletja.⁹¹ Ozemlje na levi strani postrvnega potoka je kartograf zapisal z imenom Miklavški⁹² (oziroma Dolgi) travniki. Vas je bila prepredena z lokalnimi potmi v

⁸⁷ Legenda: 6. Deželna cesta proti Ptujju, 7. Podružnična cerkev Naše ljube Gospe v Brezju, 8. Dvor z vasjo in podružnično cerkvijo sv. Miklavža, 9. Vodni izviri pod Miklavžem, 10. Kovačija, 11. Ribnik, 12. Mlin, 13. Brod med Zrkovci in Malečnikom, 14. Zrkovci, 15. Žitna polja kmetov iz Zrkovcev, 16. Travniki kmetov iz Miklavža. Glej: Curk, Premzl, *Mariborske vedute*, str. 34.

⁸⁸ Rajšp, Kološa, *Slovenija na vojaškem zemljevidu, Opisi; Slovenija na vojaškem zemljevidu, Karte*, sekciji 165 in 166.

⁸⁹ Radovanovič, *Karta sporne posesti*, str. 62–66.

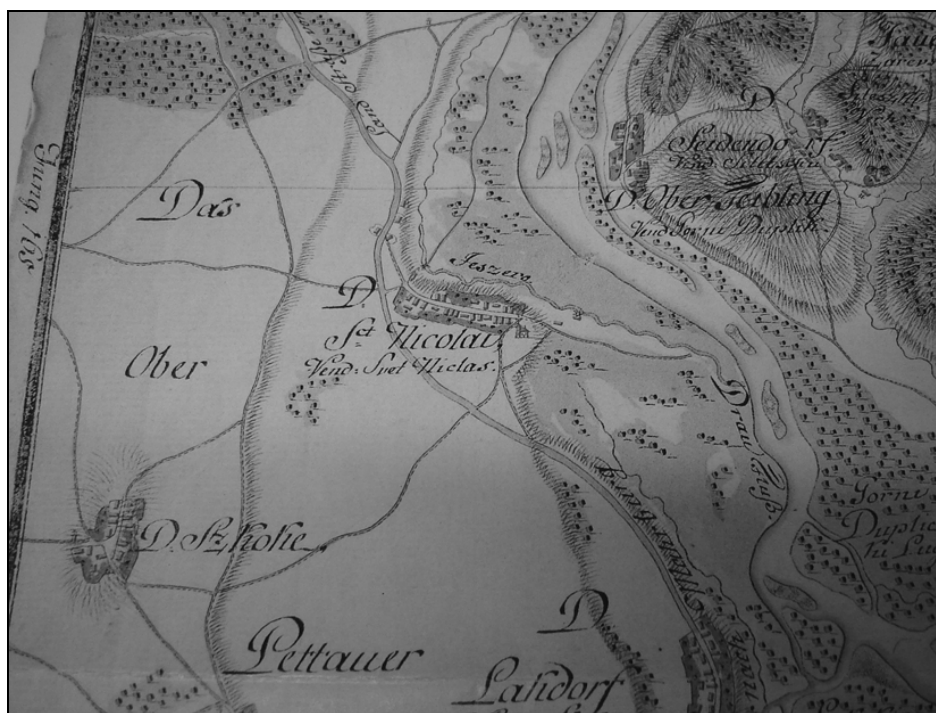
⁹⁰ Santonino, *Popotni dnevnik*, str. 12.

⁹¹ Pirchegger piše, da je leta 1747 grof Brandis kot alodialno posest prodal vetrinjskemu samostanu (med drugim) na novo pozidano pristavo. Glej: Pirchegger, *Die Untersteiermark in der Geschichte*, str. 106.

⁹² *Nikloski Wiesen*.

Ozemlje Miklavža iz leta 1690, detajl.⁹³

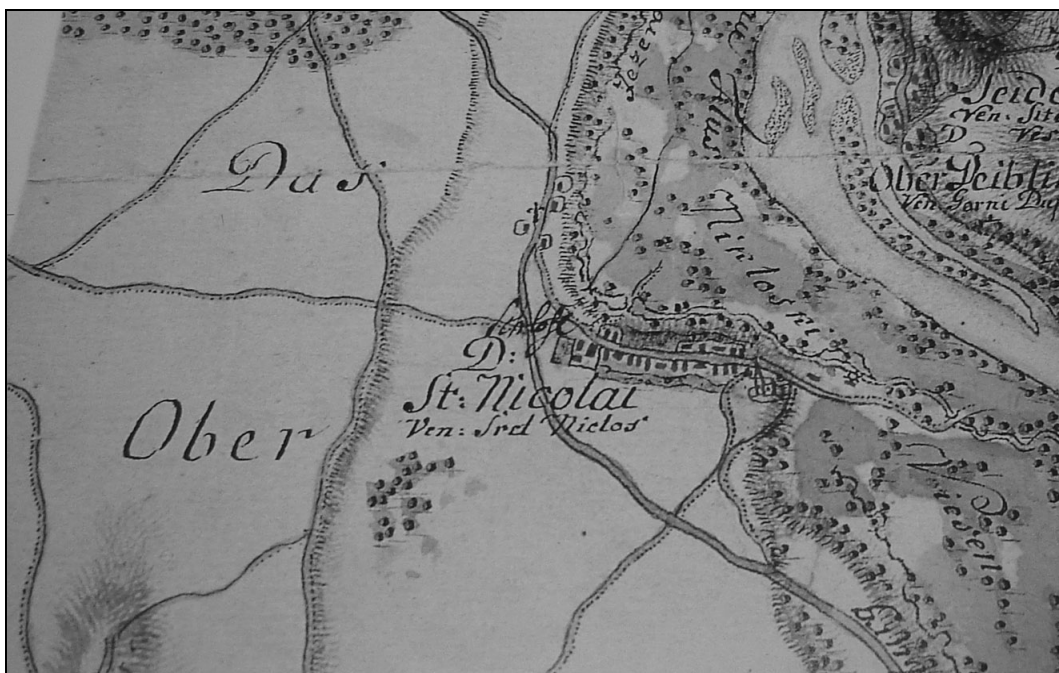
Miklavž iz druge polovice 18. stoletja, detajl (Slovenija na vojaškem zemljevidu, sekcija 166).

smeri zahoda proti Skokam, Dobrovcam, Rogozi, Bohovi, Hočam in Betnavi, v smeri juga proti Loki, in v smeri severa proti Dogošam. Opazno je gravi-

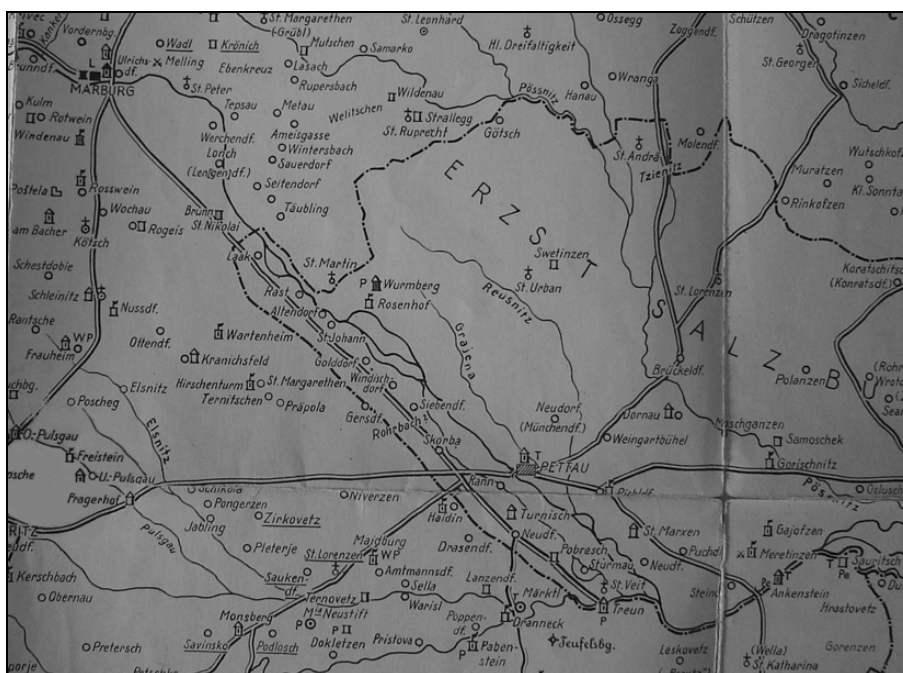
tiranje vasi proti Hočam, ki so predstavljale sedež župnije. Dravsko polje se je še v tistem času imenovalo Žgornje Ptujsko polje (*Das Ober-Pettauer Feld*).

Kartograf sekcije 166 (sem je spadala vas Miklavž) je bil nadporočnik Werthenpreis. Ta je zapisal, da je vas pol ure hoda oddaljena od Dogoš, Loke in Dobrovca, ter 20 minut od Škok. Kot trdni zgradbi v vasi je zabeležil masivno cerkev z obzidjem, ki je tedaj spadala k župniji sv. Janeza (Šent-

⁹³ Karto je napravil dvorni in vojni tesarski mojster Janez Jurij Flexner. Legenda: 4. Dogoški otok, 5. Vas Zgornja Kungota, 7. Miklavž, 8. Dogoški jez, ki ga vzdržuje grof Zwickl-Khisl zaradi varovanja svojega mlina in ribnika, 9. in 10. Zwickl-Khisl mlin in ribnik. Glej: Radovanovič, Karta sporne posesti, str. 63–66.

Miklavž na karti iz druge polovice 18. stoletja, zaselek, detajl (Slovenija na vojaškem zemljevidu, sekcija 166).

Karta gospostev in imenj na spodnjem Štajerskem, detajl (Pirchegger, *Die Untersteiermark in der Geschichte*).⁹⁴

⁹⁴ Na karti sta označeni gosposčini, h katerima je nekdanji Miklavž spadal. *Ankenstein* je današnji Borl, *Windenu* pa je Betnava. Označen je tudi *Wurmberg* oziroma današnji Vurberk, kamor se je z vasi praktično do srede 16. stoletja stekala (proseni) desetina.

janž), in majhen plemiški gradič.⁹⁵ Od zaselka je do Dogoš vodila tudi pot skozi Miklavške travnike, ki se je začela z lesenim mostom čez postrvni potok.

⁹⁵ *Dieses Dorf hat ... eine mas. Kirche mit einer derley Mauer umgeben, so zur Pfar St. Job. gehörig, dann ein kleines edl Schlössl.* Glej: Rajšp, Kološa, *Slovenija na vojaškem zemljevidu*, Opisi, str. 117.

Jezero (mišljeni so seveda vodni izviri) je izviral pod vasjo Dogoše, pri Miklavžu oblikovalo dva majhna ribnika, nato pa 4–5 čevljev širok in dva čevlja globok potok, ki ga ni bilo mogoče – razen preko mostov – prekoračiti niti s konjem niti z vozom. Mlin na tem potoku je bil običajen kmečki mlin.

Drava je bila tedaj deroča od Pobrežja pa vse do konca te sekcije pri Staršah. Reka, s peščenim in kamnitim dnom, je bila pri srednjem vodostaju globoka tudi do 6–7 čevljev, pri nizkem vodostaju pa je oblikovala še več sipin, kot jih je že tako bilo nanašanih. Rokavi, ki jih je oblikovala pri Zrkovcih, Rošnji in Staršah, so bili globoki do tri čevlje, različno široki ter prevozniki z majhnimi plovili. Miklavški oziroma Dolgi travniki so bili izpostavljeni poplavam, zato so bili večinoma močvirnati, le poleti je bilo področje v celoti suho.

Cesta od Ptuja proti Mariboru, ki je vodila vzdolž teh vasi in se je pri Miklavžu obrnila na levo v gozd, je bila široka štiri korake, imela je peščena tla in je bila uporabna v vsakem času. Bila je redno vzdrževana in v dobrem stanju. Tudi ostale poti med vami so bile peščene in prevozne skozi vse leto. Ob glavni cesti proti Mariboru je bil na točki, kjer je pot vodila do zaselka, postavljen lesen križ.⁹⁶

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

NAM – Nadškofijski arhiv Maribor
Fond župnije Hoče, škatla 14, urbar hoške župnije iz leta 1599.

OBJAVLJENI VIRI

- Kos, Franc: *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku (GZS), knjiga II (l. 801–1000)*, listina št. 296. Ljubljana : Leonova družba, 1906.
- Kos, Franc: *GZS, knjiga III (l. 1001–1100)*, listina št. 408. Ljubljana : Leonova družba, 1911.
- Kos, Franc: *GZS, knjiga IV (l. 1101–1200)*, listina št. 183. Ljubljana : Leonova družba, 1915.
- Mell, Alfred: *Die landesfürstlichen Gesamturbare der Steiermark aus dem Mittelalter*. Wien, Leipzig : W. Braumüller, 1910.
- Mlinarič, Jože: *Gradivo za zgodovino Maribora (GZM), zvezek V, Listine 1371–1415*, listina št. 65. Maribor : Pokrajinski arhiv, 1979.
- Mlinarič, Jože: *GZM, zvezek XII, Listine 1551–1599*, listina št. 22. Maribor : Pokrajinski arhiv, 1986.

Mlinarič, Jože: *Zbirka listin:1246–1865*. Maribor : Pokrajinski arhiv, 1987.

Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787 (gl. urednik Vincenc Rajšp), *Karte* (sekciji 165 in 166). Ljubljana : ZRC SAZU in ARS, 2000.

Rajšp Vincenc, Kološa Vladimir: *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787, Opisi, zvezek 6*. Ljubljana : ZRC SAZU in ARS, 2000.

Starzer, Albert: *Die landesfürstlichen Lehen in Steiermark von 1421–1546*. Graz : Historische Landes-Comission, 1902.

Vischer, Georgius Matthäus: *Topographia Ducatus Stiriae, 2. zvezek (O–Z)*. Graz : Akademische Druck – und Verlagsanstalt, 1975.

Zahn, Joseph von: *Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark, II. Band (1192–1246)*. Graz : Verlag des Historischen Vereines für Steiermark, 1879.

LITERATURA

Blaznik, Pavle: *Historična topografija Slovenije II, Historična topografija slovenske Štajerske in jugoslovanskega dela Koroške do leta 1500, 2. knjiga (N–Ž)*. Maribor : Obzorja, 1988.

Bračič, Vladimir: *Vzhodni del Haloz v luči cenilnega zapisnika gosposčine Borl iz leta 1542. Časopis za zgodovino in narodopisje (ČZN)*, 38 (n. v. 3), 1967, str. 25–74.

Ciglencečki, Marjeta: *Družini Leslie in Herberstein ter oprema njihovih gradov Hrastovec, Vurberg in Ptuj. Srečanje z Jutrovim na ptujskem gradu* (ur. Marjeta Ciglencečki in Maximilian Grotthaus). Ptuj : Pokrajinski muzej Ptuj, 1992, str. 43–52.

Curk, Jože, Premzl, Primož: *Mariborske vedute*. Maribor : Umetniški kabinet Primož Premzl, 2004.

Debenjak, Doris, Božidar in Primož: *Veliki nemško-slovenski slovar*. Ljubljana : DZS, 1995.

Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448: ein biographisches Lexikon (iz. Erwin Gatz in Clemens Brodtkorb). Berlin : Duncker & Humblot, 2001.

Hozjan, Andrej: *Mariborsko prebivalstvo do srede 18. stoletja. Studia Historica Slovenica (SHS)*, 2, 2002, št. 1, str. 11–41.

Hozjan, Andrej: *Mariborsko mesto med 16. in 18. stoletjem. SHS*, 6, 2006, št. 2–3, str. 309–323.

Hozjan, Andrej: *Mariborska vojnopoštna postaja in poštarji v 16. stoletju. ČZN*, 70 (n. v. 35), 1999, št. 1–2, str. 101–120.

Hozjan, Andrej: *Vojak na krajini. Prispevek k biografiji Luke Kövendi Székelyja/Zekela, barona ormoškega (1500–1574). Ormož skozi stoletja V, 1. knjiga* (ur. Marija Hernja Masten). Ormož : občina Ormož, 2005, str. 226–245.

⁹⁶ Prav tam, str. 115–118 in 268.

- Kanop, Maja: Drava – nekdanj plovna reka. *Drava nekoč in danes. Zemljepisne, zgodovinske in etnološke značilnosti sveta ob Dravi; splavarstvo in energetika* (ur. Peter Macuh). Maribor : Obzorja, 2000, str. 155–196.
- Klasinc, Peter Pavel: Arhivsko gradivo za zgodovino občine Miklavž. *Zbornik občine Miklavž na Dravskem polju* (ur. Marjan Žnidarič). Miklavž : občina Miklavž, 2001, str. 9–16.
- Kolar, Tone, Žnidarič, Marjan: Župnija sv. Miklavža. *Zbornik občine Miklavž na Dravskem polju* (ur. Marjan Žnidarič). Miklavž : občina Miklavž, 2001, str. 179–184.
- Koropec, Jože: Miklavž na Dravskem polju do sredine 18. stoletja. *Zbornik občine Miklavž na Dravskem polju* (ur. Marjan Žnidarič). Miklavž : občina Miklavž, 2001, str. 71–98.
- Koropec, Jože: Srednjeveški Vurberk. *ČZN*, 39 (n. v. 4), 1968, str. 117–136.
- Koropec, Jože: Slovenski del Štajerske v davčnem seznamu glavarine leta 1527. *ČZN*, 59 (n. v. 24), 1988, št. 2, str. 216–277.
- Koropec, Jože: Med Dravo in Dravinjo v 16. stoletju. *Ptujski zbornik V*. Ptuj : Skupščina občine, 1985, str. 345–358.
- Koropec, Jože: Iz zgodovine Razvanja do leta 1700. *ČZN*, 57 (n. v. 22), 1986, št. 1, str. 24–31.
- Koropec, Jože: Miklavž na Dravskem polju v srednjem veku. *Poetovio-Ptuj, 69–1969. Zbornik razprav ob tisočdevetstoletnici* (ur. Vladimir Bračič). Maribor : Obzorja, 1969, str. 92–94.
- Koropec, Jože: Imenjska cenatev 1542 in Dravsko polje. *Ptujski zbornik IV* (ur. Jože Curk). Maribor : Obzorja, 1975, str. 195–199.
- Koropec, Jože: Hoška davnina do srede 17. stoletja. *Hoče 850: območje hoške prazupnije I* (ur. Jakob Fridl). Hoče : Krajevna skupnost, 1996, str. 127–216.
- Koropec, Jože: *Mi smo tu: veliki punt na Slovenskem v letu 1635*. Maribor : Obzorja, 1985.
- Kos, Dušan: *Med gradom in mestom: odnos kranjskega, slovenještajerskega in koroškega plemstva do gradov in meščanskih naselij do začetka 15. stoletja*. Ljubljana : ZRC SAZU, 1994.
- Kos, Dušan: Pot na Avalon. *Zgodovinski časopis* (ZČ), 51, 1997, št. 2 (107), str. 165–186.
- Kos, Dušan: *Imago Iustitiae*. Ljubljana : ZRC SAZU, 1994.
- Kosi, Miha: *Potujoči srednji vek. Cesta, popotnik in promet na Slovenskem med antiko in 16. stoletjem*. Ljubljana : ZRC SAZU, 1998.
- Kosi, Miha: Predurbane ali zgodnjeurbane naselbine? (*Civitas Pettouia, Carnium/Creina* in druga centralna naselja neagrarnega značaja v zgodnjem srednjem veku). *ZČ*, 59, 2005, št. 3–4 (132), str. 269–331.
- Kovačič Fran, *Slovenska Štajerska in Prekmurje. Zgodovinski opis*. Ljubljana : Matica Slovenska, 1926.
- Marolt, Janez: Področje Maribora v arheoloških obdobjih in antični dobi. *SHS*, 6, 2006, št. 2–3, str. 221–241.
- Mihelič, Darja: *Seznam oblik krajevnih imen v srednjeveških virih. Historična topografija Slovenije II, Historična topografija slovenske Štajerske in jugoslovanskega dela Koroške do leta 1500, 3. knjiga*. Maribor : Obzorja, 1989.
- Mlinarič, Jože: Historično-topografski oris neposredne okolice srednjeveškega Maribora, I. in II. del. *ČZN*, 71 (n. v. 36), 2000, št. 3 in 4, str. 343–372 (št. 3) in 513–545 (št. 4).
- Mlinarič, Jože: Preteklost območja severno od Razvanja do Drave in od Limbuša na zahodu do Pobrežja na vzhodu v obdobju do leta 1600. *ČZN*, 57 (n. v. 22), 1986, št. 1, str. 32–40.
- Mlinarič, Jože: Mariborsko desno dravsko obrežje in bližnja naselja v srednjem veku. *ČZN*, 70 (n. v. 35), 1999, št. 3, str. 389–417.
- Mlinarič, Jože: Graščina Betnava pri Mariboru. *Kronika*, 24, 1976, št. 1, str. 11–20.
- Mlinarič, Jože: Poses vetrinjske opatije na Štajerskem (ok. 1145 do 1786). *ČZN*, 52 (n. v. 17), 1981, št. 1, str. 38–59.
- Mlinarič, Jože: Vinogradništvo in vinska trgovina na ožjem mariborskem območju do konca 19. stoletja. *ČZN*, 70 (n. v. 35), 1999, št. 1–2, str. 11–37.
- Mlinarič, Jože, Ožinger, Anton: *Župnija in dekanija Hoče (1146–1945), Inventarji I*. Maribor : Pokrajinski arhiv, 1982.
- Muchar, Albert von: *Geschichte des Herzogthums Steiermark, Siebenter Theil*. Graz : Leuschner & Lubensky k. k. Universitäts-Buchhandlung, 1864.
- Orožen, Ignacij: *Das Bisthum und die Diözese Lavant, I. Theil*. Maribor : založba knezoškofovskega lavantinskega ordinariata, 1875.
- Ožinger, Anton: Cerkevna ureditev na desnem bregu Drave, med Pohorjem in Mariborom. *ČZN*, 57 (n. v. 22), 1986, št. 1, str. 41–46.
- Pahič, Stanko: Rimske starine v Miklavžu. *Zbornik občine Miklavž na Dravskem polju* (ur. Marjan Žnidarič). Miklavž : občina Miklavž, 2001, str. 39–70.
- Pirchegger, Hans: *Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte*. München : R. Oldenburg, 1962.
- Radovanovič, Sašo: Karta sporne posesti ob Dravi med gosposčino Ravno polje in Vurberk iz leta 1690. *ČZN*, 75 (n. v. 40), 2004, št. 1, str. 61–67.
- Radovanovič, Sašo: Svet ob reki Dravi. *Drava nekoč in danes. Zemljepisne, zgodovinske in etnološke značilnosti sveta ob Dravi; splavarstvo in energetika* (ur. Peter Macuh). Maribor : Obzorja, 2000, str. 66–122.

- Santonino, Paolo: *Popotni dnevniki* (prev. Primož Simoniti). Celovec : Mohorjeva založba, 1991.
- Schmutz, Carl: *Historisch Topographisches Lexicon von Steyermark*. Graz : samozaložba, 1822.
- Simoniti, Vasko: *Turki so v deželi že: turški vpadi na slovensko ozemlje v 15. in 16. stoletju*. Celje : Mohorjeva družba, 1990.
- Slekovec, Matej: *Sekelji. Rodoslovna in životopisna razprava*. Ljubljana : samozaložba, 1893.
- Slekovec, Matej: *Vurberg: krajepisno-zgodovinska črtica*. Maribor : samozaložba, 1895.
- Štih, Peter, Simoniti, Vasko: *Slovenska zgodovina do razsvetljenstva*. Celovec : Mohorjeva družba, 1996.
- Štih, Peter: Salzburg, Ptuj in nastanek štajersko-madžarske meje v današnji Sloveniji. *ZČ*, 50, 1996, št. 4, str. 535–544.
- Štih, Peter: K predzgodovini mesta Maribor. *SHS*, 6, 2006, št. 2–3, str. 243–260.
- Voje, Ignacij: Turški vpadi na ptujsko območje in njihove posledice. *Srečanje z Jutrovim na ptujskem gradu* (ur. Marjeta Ciglenečki in Maximilian Grothaus). Ptuj : Pokrajinski muzej Ptuj, 1992, str. 21–29.
- Weiss, Norbert: *Das Städtewesen der ehemaligen Untersteiermark im Mittelalter. Vergleichende Analyse von Quellen zur Rechts-, Wirtschafts- und Sozialgeschichte*. Graz : Historische Landeskommission für Steiermark, 2002.
- Zadavec, Dejan: Gospostvo Borl od nastanka do leta 1801. *Cirkulane: svet Belanov* (gl. ur. Martin Prašnički). Cirkulane : Halo d.o.o., 2005, str. 67–82.
- Zahn, Joseph von: *Ortsnamenbuch der Steiermark im Mittelalter*. Wien : A. Hölder, 1893.
- Zupančič, Romana: *Mlini na Dravi in potokih v Mariboru in v njegovi ožji okolici ter mariborski peki med 14. in 18. stoletjem in mariborski mlinarski ceb* (diplomska naloga). Maribor 2001.

S U M M A R Y

Contributions to the early history of Miklavž na Dravskem polju until the end of the 16th century

Miklavž na Dravskem polju was first documented between 1096 and 1105 as "Studeneč/Vodnjak/Vrelec" (*uilla Brunne*). At that time, most of the village was under the control of the Spanheims and later their successors, the Styrian dukes,

and part of the territory came into the hands of the Cistercian monastery of Viktring. The mayor of Brunne was first mentioned in the Babenberg urbium around 1227. Judging from urban taxes, wheat, oat, broad beans and millet were the most common crops produced by the subjects. In 1278, there was the first mention of a ducal knight in the village records. In 1237, the Viktring abbot reportedly exchanged (among others) his estates in the village with the Archbishop of Salzburg for a tithe in Carinthia, but as records show, the actual exchange was never made. Namely, a document from 1382 shows that the Viktring monastery continued to have its subjects in the village one and a half century after the exchange was supposed to take place and that by that time the Church of St. Nicholas had already been built there. In 1394, there were three Viktring farms documented in the village. From the mid-15th century onwards, records contained the names of several seigniors whom the duke enfeoffed several plots of land in Miklavž. The first mention of a mill dates back to around 1450, the days of Johann Stubenberg, the lord of Vurberk/Wurmberg, and the first mention of a manor was made three years later in 1453, during the days of Walter Zebinger. Records from this period also mention two settlement nuclei in the village: the older (*Prunn* or "Studenci/Vodnjak/Vrelec") owned by the duke and the settlement nucleus owned by Viktring, which had developed near the Church of St. Nicholas (*sand Nicla*). The duke continued to enfeoff his land in Miklavž until about 1490, when it was granted to the Zekel (Szekely) baronial family, most likely in permanent possession. The aforementioned lot of land was otherwise part of Borl/Ankenstein seigniorship situated quite a long distance away from the village. The Zekels merged the two settlement nuclei in the village no later than 1542 into a single settlement under the common name Sv. Nikolaj/Miklavž (*sand Nicla/St. Nikolai*) and the patronymic toponym supplanted the thus far used older name. In 1555, Lukas Zekel bought the Viltuš/Wildhaus seigniorship, which also comprised the independent administrative unit of Betnava. Soon afterwards, he placed the land in Miklavž under the control of Betnava/Windenau, which was expanding its boundaries (and the number of subjects, respectively) on the right bank of the Drava and was situated much closer to Miklavž than Borl. After Luka's death, the inheritance was quickly squandered by his successors. Betnava, which in the meantime had become an independent seigniorship, merged with Miklavž and passed into the hands of the Herbersteins by 1587.